

Esterházy Péter
„ESTI KORNÉL”

Ezen a földön

(Részlet)

Ha megöltek volna, ha az a fiú megölt volna, s ha igen, nyilván lelőtt volna, közelről, célzás nélkül, ott, a Brindisibe tartó út szélén más nem történhetett volna, noha ember az embert sokféleképpen képes meghalasztani, de agyonrugdosni nem lett volna ideje, meg nem is látszott olyan típusnak, bár a végtelen elkeseredettség mintegy újjá teremtheti az embert, de hát menekülnie kellett, de legalábbis keréket oldania, emiatt azután a felkötés se jöhetett szóba, noha az útszél, a fák szinte kínálják ezt a módot, emlékeztetnek egy hagyományra, a keresztre feszítést, s avval rögvest el is süppednének a latin időkben, Crassus a Via Appia mentén feszítette föl Spartacust és az embereit, hiába volna ennek romantikus húzása, esztétikai súlya, hiába volna kézenfekvő, ha nincs idő, hát nincs idő... a kés, de marha vagyok!, a leszúrni, az még kézenfekvőbb, mint a lelövés, honnan is volna pisztolya?, nyilván a nagybátyjától, a nagybátyjától kapta volna bér-máláskor, és ha nincs nagybátyja?, itt mindenkinek van nagybátyja, mindegy, a kés akkor is olcsóbb, és kése tényleg mindnek van, több kés, mint nagybáty, kedvesen átölelt volna, mintha szeretnénk egymást, és puhán és ügyesen a bordám közé szúrta volna a pengét, sikantva felnyögtem volna, mintha csak végső örömben, aztán óvatosan, szinte áhítattal, mintha temetne, mintha a végső tisztességet adná meg, lefektetett volna az árokpartra, gyöngéden – szóval, ha megölt volna, gondolta Esti Kornél, abból már lehetne írni, abból már írható volna egy, egy bármi!

Vagy, ahogy a hetvenes évek elején mondták, egy tökök novella. Fiatalember – kicsit lehetett akkor idősebb, mint a fiú a késsel vagy kés nélkül –, nekünk egy tökök novella kell, nem ez a szóbuzera, mondták volt szigorúan és valahogy sértetten Estinek. És mi a helyzet a tökök szóbuzerákkal?, vigyorgott Esti. De ez olyan csapda volt, amelybe a szerkesztők nem léptek bele, mert nem észlelték, hogy ez egy csapda. A szokásos: más nyelvet beszéltek, illetve Esti éppen azon

dolgozott, azon kezdett dolgozni, hogy megteremtsen egy új nyelvet, konkrétan az övét: a szokásos.

De már a törtétek elmesélésekor is jól jött volna Estinek, ha megölték volna – halott szerző, jó szerző –, figyelmesebben hallgatták volna, érdeklődve, sőt talán megrendültséget is mutattak volna; megjátszották volna ugyan csupán, de azért a halált, ha nem vették is komolyan az emberek, mert már semmit nem vettek komolyan, megkülönböztetett figyelemmel illették, azt hazudták, félelmükben, hogy félnek tőle, nem volt ez több udvariaskodásnál, mindenesetre Estinek, két golyóval a gyomrában vagy inkább a hasában – a haslövés a legrosszabb, így olvastam, lassú, hideg halál –, nem kellett volna a figyelmetlen, bizony unott bólogatásokat elviselnie, hát, hát, ilyesmik történnek, ha nem vigyáz az ember. Mintha az emberrel csak kis színesek történhetnének, s nem történet. A kis történet is történet, a kis színes semmi. A két golyó sem ébresztene ugyan tiszteletet a hallgatóban, hacsak a félig megszáradt vér iránti undort nem tekintjük annak, mindenesetre kis időt nyerhetne az elbeszélő, menekülhetne előre.

Hátra, Esti inkább hátra szokott menekülni, maradt a szokásoknál. Persze ha Bariban volna egy vulkán, egy szabad vulkán, mely kitörésre hajlamos – micsoda mozzarellaát evett Bariban! egészen új, ismeretlen állagok! –, akkor lehetne már Brindisi felé is menekülni, de nincs. Bari és a vulkán: tűz és víz. Bariból, másfelől, át lehet rucanni Brindisibe – már ha az alant ábrázolandó leágazást el nem izéli az utazó.

Az utazás és Esti, ez hasonlított a vulkánok és Bari viszonyára. Esti sokat utazott, de egyáltalán nem szeretett utazni, mondhatni kár volt beléje, utazott, de nem látott semmit, szinte semmit. Mert a szem is szavakkal látott, akkor látott valamit, ha meg tudta nevezni. És a szavak nem jönnek maguktól, vagy szavak, vagy utazás. Ebből is hogy elege volt, ebből a szavaktól való függésből. Hogy egy szó meg egy karéj kenyér az ugyanaz. Már ha nem nagyon éhes az ember, tenném hozzá. Esti mindenesetül európai volt, nem látott ki az európaiságából.

A szavakhoz fűződő zavarba ejtő viszony 1967-ben lepleződött le. Három dolog történt azon a nyáron. Akkor írta az első novelláját, de nem maga az írás említendő, hanem a szakácsnő. Szerepelt az írásban, nevezzük inkább irománynak, egy szakácsnő. – Esti soha nem fogja azt a mámort elfelejteni, amellyel formázta, formálgatta ezt az

asszonyt (!). Ha azt írom, kövér, akkor kövér. Írom, izzadt, és izzad. Far, mell és faros, mellyes. Szavakat teszek egymás után, és szépülni kezd és csúnyulni, keble támad, jó keble támad vagy lesz deszka. Leírok egy szót, és megváltozik a világ! Így ujjongott az a fiatalember.

Megmondom, mi volt az a mámoros jó, melyet életében akkor először megtapasztalt: hát bizony a lehető legbanálisabb: az alkotás öröme. És hogy az alkotás teremtés. Könnyű istenes érzések egy kamasz csontos kebelében. De nem ez a finom gőg volt maradandó, hanem hogy mindez a szavak által történt. Hogy képzelet és valóság közt nem látszik érdemesnek különbséget tenni, hogy a szavak által teremtett valóság és az Úristen teremtette közt nincs státuskülönbség. No comment, kommentálnám.

Az a nyár tovább erősítette ezt a tapasztalatot, költészet és valóság zokogásra, de legalábbis hüppögésre ingerlő, szívhez szóló egységét. A vad, használnám itt is a mámor szót, a mámorító Dosztojevskij-olvasások évada volt ez, hajnalokig égett a lámpa, nem tudta abba hagyni, és nem bírta folytatni sem, bele-belealudt a könyvbe, nem tudva, végül is hol van, milyen térben, milyen időben, mindenesetre a legkevésbé se csodálkozott volna, ha másnap az iskola előtt összefutott volna Miskin herceggel, szevasz, herceg, és a herceg fájdalmas mosollyal bölintana. Ez az állandó félmosoly aztán inkább volna itt zavaró, mint bent a regényben, de amúgy minden rendben. Még az is lehet, hogy biciklizne.

Esti nem tulajdonított nagy jelentőséget ezeknek az élményeknek, szakácsnő a semmiből, Miskin a sulis előtt, a szavak mint tárgyak – csak mintha gyorsszámoló volna vagy színvak, valamiket tud, lát és valamiket nem, és így némileg másképp látja a világot, ennyi.

Nem ennyi. Egyik délután, hazaérve az edzésről (labdarúgás), anyja elküldte a közértbe; a fonott kosárával olyan volt, mint Piroska a Piroska és a farkasból, noha szívesebben lett volna a farkas. De ez nem nagyon zavarta, ez a vágydeficit, az edzés utáni nehéz fáradtság jókedvével és erejével sétált füttyörészve a platánok alatt, anyja céduláját böngészte, az anyjuk mindig fölírta a teendőket, nem hitte, hogy képesek megjegyezni, tényleg nem tudták megjegyezni, csak majdnem, valami kimaradt, valami hozzájött, Estiben is kavargotak a cédulák, vagy talán túl messzi volt a közért, 2 kg kenyér, 2 liter tej, csokor levezöldje (de csak ha szép!).

Vajon mikor szép a levezöldje, mormolta maga elé, amikor belépett a kis üzletbe. Nagy csönd fogadta, fülsiketítő, természetellenes

csönd, senki nem mozdult, mintha megállt volna az idő, trükk egy sci-fi filmben... De nem, valóságos vevők néztek dermedten a kassza felé, a pénztárosnő előtt egy Esti korú fiú állt, kezében kés, Esti gondolkodás nélkül, mintha még az edzésen volna, akár egy Cantona, kirúgta a kést a fiú kezéből, mindenki a levegőben pörgő villogást nézte, csak ők ketten nem, a fiú ingerülten és kissé mintha csalódottan pillantott Estire, *még maj megöllek, te*, avval átugrott a pulton, s mire fölocsúdtak, eltűnt.

Leveszöldje, mondta Esti, de csak ha szép, az üzletvezető meglapogatta a vállát; Esti, a hős, a nyári zöldellő szocialista parizvéregek közt. Elköszönt a pénztárosnőtől, csak így tovább, fiaskám, mondta az figyelmetlenül, a felduzzadt sort kellett ledolgoznia. Jegyzőkönyvet is vettek föl, E. gimnazista a kést tartó kézre mért atletikus rúgással stb. Állt a fonnyadt petrezselyemmel a bolt előtt, és akkor egyszer csak elfogta a félelem, most jött rá, hogy úgy viselkedett, mintha egy filmben volna, nem pedig a saját életében, mintha egy regényben volna, mintha egy regényhős volna. Ez hiba, állapította meg, és azután ez a hiba vált az életévé, lett az élete. Az élete, az élete leírása, az elképzelt élete és annak a leírása – és mindennek a kézenfekvő egybegabalyodása az élete.

Amikor az első platánhoz ért, zokogva átölelte a törzsét, bocsánat, ismételte, bocsánat, bocsánat.

Sorskérdés, röppent föl (el, le) a szó a professzor asszony vad ízléssel rúzsozott ajkáról, amikor világos lett, hogy eltévesztették a Brindisibe vezető utat. Sorskérdés, puff, és máris itt a baj. Nem egészen így, inkább csak nem tudták, hogy eltévesztették-e, beállt egy bizonyos bizonytalanság, Modugno volt kiírva (megnéztem most a térképen: eltévesztették, akkor már a tévesztés állapotában táboroztak), Modugno, vihorásztak, és dudorászni kezdték a csaó-csaó-bambínát. Pavone felé is mehetnénk, mondta egyikük. És ekkor követték el a tragikai vétséget, megálltak az útszélen az autóval, kiterítették a térképet, hogy megállapítsák helyüket a világban.

Claudia Cserkaszegi följánlotta, hogy pesztrálja Estit az olasz útján, és Esti örömmel elfogadta ezt, a professzor asszony nemcsak megbízható itáliai jártasságával, általános gyakorlatiasságával, hanem elképesztően gazdag történelmi, irodalomtörténeti tudásával ideális útítársnak számított, akivel Esti már nem először utazott, és a professzor asszony – ismét jön egy nemcsak- hanem – nemcsak levett minden szervezési ügyet Esti gyöngécske válláról, aki szerette ezt

a gyermeki kiszolgáltatottságot, menni, amerre mondják, ilyen bazilika, olyan rom, ilyen sztracsatellás mozzarella, olyan provolone, hanem közben magas színvonalú (egy másik fordítás szerint: emelt szintű) társalgást is folytattak, többnyire a 19. század egy konkrétumából kiindulva, hogy azután mindig, ha esett, ha hótt, Kossuth Lajos géniuszánál kössenek ki. A professzor asszony szakterülete mostanra a Kossuth–Flaubert-levelezés lett, ide koncentráldott. Csúcsosodott. Cher Gusztáv, krónikus fejcsúszom sem akadályoz abban, hogy elismerésem legteljesebb bokkrétáját át ne nyújtsam a francia géniusz eme legteljesebb megnyilatkozásának.

Claudia Cserkaszegi a nagy Cserkaszegi professzornak volt a lánya, aki már Olaszországban született. Cserkaszegi Máraival együtt hagyta el az országot, gyávaságból, ahogy mindig hangsúlyozta, eszelősen raccsolt, kéhem, én féltettem magamat az embeh, nagy E-vel tehmeszetesen, tehmeszetszehüleg, az Embeh esendősége által, mert az Embeh esendő, az embeh gyöngé, a Töhténelem ehős, az Embeh gyöngé, töhékeny, bahátom, töhékeny, és ha töhékeny, akkor, kéhem, el is töhhet, és ha eltöht, akkor töhött, kéhem. A professzor a töredékel mint műfajjal, tehát mint egészszel foglalkozott, a görög boroskancsó mint világegész, így valahogy, én legalábbis ennyit értettem meg ebből (tréfával szólva: az egészszből).

Délolasz nő legszebb éke a bajuszkája, mondják Milanóban. Dottoressza Cserkaszegi szép nő volt, néhány különösséggel (érdekességgel, sajátossággal). Hát rögtön a nagysága, volt neki egy nagysága, nemcsak a 190 centi, hanem hogy nagydarab. Ehhez a nagysághoz nem lehetett hozzászokni, Esti legalábbis nem tudott, újra meg újra meglepte ez a nagy, amely ugyan normálisnak tetszett, de azért újra meg újra a normára kellett gondolnia. Esti ránézett a professzornőre, és azonnal az egész világról kellett gondolkodnia. Miközben látni kizárólag az asszony isteni seggét látta. Inkább kötelességből, elemezte Esti, a teremtés iránti tiszteletből: nem folyamatosan arra a farra nézni akarni, az az Úr mintegy arcul csapásával volna egyenértékű, ez még olyan agnosztikus lélek számára is vitathatatlannak tetszett, mint amilyennek Esti Kornél gondolta magát. Hát... nem is tudom.

Túl a telt idomokon – mert aki egyszer telt idom, az mindig telt idom, térben, nem időben, mert olyan van, hogy elfonnyad valaki, mint a leveszöldje, lelappad, fordítva nehezebb, föllappadni, mert lappadtból hízás útján nem lesz telt idom, a telt idom nem kövérség, és föltételezve, ez Esti kedvenc vesszőparipája, hogy Makó olyan

messze esik Jeruzsálemtől, mint Makó Jeruzsálemtől, hát a telt idom, ha nem is soványság, de olyan messzi esik a kövérségtől, mint Makó Jeruzsálemtől – megfelelő surlófény esetén váratlanul, megkockázatom ijesztően, pihék szikráztak föl az arcon, arcpihék, szembeöt-löttek az arcpihék. És annak speciális esete a bajuszka!

Esti nem tudta fékezni magát, ha beálltak a fényviszonyok, a bajuszkafények – lux oritur! –, nézni kezdett: félredűtötte a fejét, ez nem is dűtés volt, inkább egy folyamat, folyamatosan döntötte oldalra a fejét, anélkül azonban, hogy végeredményképpen kitekerte volna a saját nyakát, és csak nézte, nézte lelkesen ezt a gyönyörű feszültséget, ami az alig látható, alig létező pihék és a mindennél jobban látszó, nagyon is zaftosan létező idomok közt feszült. Kedves Mester, bólintott ilyenkor megengedőleg Claudia Cserkaszegi, megszokta és élvezte, hogy nézik, Esti csak egy volt a boldog bámulók közt. Mindent bírt a professzor asszonyban, a pihét, az idomosságot, egyszer még meg is szagolta – megálltak egy Autógrillnél élő facsart narancs végett, és akkor!, akkor szíppantott belőle –, és azt is bírta, de ezt a mesterezést nem; mért nem Kornél?, édes Kornél, ennek inkább volna húzása.

De, említettem már, bárhogy fordultak is a dolgok, a pihék és Kornélok és hónaljlégmolekulák, előbb-utóbb, konkrétan: előbb, Cserkaszegi asszony Kossuthról kezdett beszélni. Vagyis a hazáról. Aki Kossuthról beszél, az a hazáról beszél; ha föltesszük, van Kossuth, akkor van haza, valami, amiről mint hazáról lehet beszélni, értelmesen beszélni. És ha Claudia Cserkaszegi Kossuthról beszélt, akkor (egy füst alatt) Flaubert-ről is beszélt, nem tudott úgy Kossuthról beszélni, hogy ne beszélt volna Flaubert-ről, Flaubert-ről tudott volna Kossuth nélkül beszélni, de nem beszélt: magyarság plusz Flaubert, ennek már, ahogy az édes Kornélnak, van húzása.

A professzor asszony fizikailag izgalomba jött (és ebben hasonlított a mamámra, ami – persze csak tudat alatt! – megakadályoz, hogy erősebb, értsd: jobb kifejezést használjak), ha művészettörténetileg jelentős valami közelébe ért. Úgy is tervezte meg az Estivel való utazást, hogy biztosítva legyen ez a folyamatos remegés. Harmatos öl, morogta Esti maga elé.

Kossuth, kedves mester, túlment a magyar provincialitáson.

Mért, Széchenyi talán nem?

Úgy van, mester, jól mondja, ő is túlment. De hát az igazi árok nem is kettejük közt van, ez, csak ez az újmagyar műveletlenség. Esti

a pihéket nézte, a professzor asszony megkezdde előadását, Itália mint Audi Max, Esti mint művészettörténeti raritás. Hogy anno, kilencven előtt, vagyis mi, hogy mi mégiscsak azt gondoltuk, a cselekedeteink, a jó cselekedeteink, a munkánk, hogy ez mind összegezódik, mégpedig a haza javára összegezódik, van haza, van jav...

Csak épp, kapott lelkesen Esti a szón, rajta van ez a lepedék, ez a trutyimó, ez a szocialista trutyimó, mint egy hártya, amely közénk és a kultúra közé állt, mocskos köd, hogy nem is látjuk színről színre, de majd!, haza a magasban!, addig is dolgozni kell, az ezt építi mindek dacára!

Ez ma már nincs, süvítette a professzor asszony, a mai generáció! Esti viszolygott az efféle öreguras morgolódástól, a bezzeg-az-én-időmbenezés-től, bár talán telt idomokkal ez is megy, a professzor asszony mindig jobb volt, mint amilyenek néha látszott. Külső-Bariban a hazafiságnak mint természetes érzületnek a természetes és természetellenes eltűnése került napirendre, ez mint sorskérdés, és ennek várható fejleményei, és ha negyven fok van árnyékban, ott a fejlemények is hevesek.

Ekkor.

Elúrhodott rajtuk a bizonytalanság.

A Modugno-szláger töltötte be a kocsi légterét, megtelt a kocsi a csaó-csaó-bambínával, Estiéik fuldokoltak a csaó-csaóban, nem, ellenkezőleg, vidáman habzsolták a csaó-csaót, amely olyan, akár egy Vivaldi-nyitány, tehát a világot, meglehet fölületesen, de derűs események színhelyének mutatja, benne az emberek ugyan nem jók, mert ezt a fogalmat nem ismeri, de helyesek, kellemesek, a fehér bor mindig be van hűtve, a tészták nincsenek túlfőzve, és öreg édesanyánk nem áraszt elviselhetetlenül savanyú szagot, nem bűdös, na, mondjuk csak ki, hanem bölcs, kedves és talán még előzékenyen gazdag is, csaó-csaó-bambína.

Élet és Irodalom, 2010. március 5.

(Esterházy Péter 1950-ben született Budapesten. Prózát és drámát, esszét és publicisztikát egyaránt ír. József Attila- és Kossuthdíjas.)